

UNIwersYTET WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE
WYDZIAŁ NAUK EKONOMICZNYCH

mgr Aneta Janikowska-Kiśluk

**Rola partnerstw terytorialnych
w stymulowaniu rozwoju lokalnego**

Koncepcja rozprawy doktorskiej

Opiekun naukowy:

dr hab. inż. Zbigniew Brodziński, prof. UWM

Olsztyn 2019

Spis treści

1. Uzasadnienie wyboru tematu	3
2. Założenia metodyczne badań	6
2.1. Cele badań i hipotezy badawcze	6
2.2. Zakres i metody badań	8
3. Układ pracy	12
4. Literatura	13
5. Aktywność naukowa	17

1. Uzasadnienie wyboru tematu

Wraz z wejściem w życie w 2009 r. Traktatu Lizbońskiego wzrosła rola wymiaru terytorialnego polityki rozwoju (JEWTUCHOWICH 2016; SZLACHTA 2018). Dążenie do spójności gospodarczej i społecznej zaczęło uzupełniać troską o spójność terytorialną, co odzwierciedlało fundament nowego paradygmatu polityki rozwoju, którym stało się podejście ukierunkowane terytorialnie (*place-based approach*) (BARCA 2009; OECD 2009). Podstaw tego podejścia można upatrywać w rozwoju doktryny nowej geografii ekonomicznej oraz polityki opartej na miejscach, które to nurty zwróciły szczególną uwagę na znaczenie lokalizacji i przestrzeni postrzegając je jako ważne czynniki stymulujące rozwój gospodarczy regionu i państwa (SZLACHTA 2013; GAŁĄZKA 2017).

Rewizja podejścia i przeformułowanie kierunków programowania interwencji publicznej były między innymi wynikiem postępujących procesów globalizacji, cyfryzacji, zmian demograficznych i klimatycznych. Ogólnoświatowe trendy oraz nieskuteczność modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego wymusiły zmianę w myśleniu o rozwoju. Dotychczas stosowane wsparcie metropolii, przy założeniu przenikania impulsów rozwojowych z aglomeracji na słabiej rozwinięte obszary je otaczające, w konsekwencji pogłębiło dywergencję wewnątrzregionalną (*Krajowa Strategia Rozwoju ...* 2018). Przyjęciu nowego nurtu towarzyszyła krytyka aprzestrzennych zasad, które były wprowadzane pod hasłem „jedno rozwiązanie pasuje do wszystkich” (ang. *one solution fits all*) (BARCA 2009; SZLACHTA 2018).

Efektem ewolucji kierunków planowania rozwoju było przyjęcie nowego paradygmatu – terytorializacji polityki regionalnej (NOWAKOWSKA 2017; NOWORÓL 2013). Odpowiedzią na koncentrację czynników ekonomicznych i społecznych negatywnie wpływających na procesy rozwoju ma być interwencja ukierunkowana terytorialnie, która odpowiada założeniom zintegrowanego i zrównoważonego podejścia do rozwoju, poprzez pobudzanie endogenicznego potencjału danego obszaru, delimitowanego jego cechami funkcjonalnymi. Ta wielowymiarowa, horyzontalna koncepcja zakłada odejście od zewnętrznego, sektorowego wsparcia regionów zapóźnionych, uwzględniającego granice administracyjne.

W tak przyjętym paradygmacie rozwoju szczególnego znaczenia nabierają zasady współzrządzenia i współzarządzania wykorzystujące współpracę w układach wielopoziomowych i wielosektorowych (NOWORÓL 2018; OSTROM 2013). Istotę dokonujących się w sferze publicznej przeobrażeń, zdaniem m.in. T. Kaźmierczaka

(w: *W poszukiwaniu strategii ...* 2008), oddaje fraza: „... od rządzenia do zarządzania poprzez międzysektorowe porozumienia i współpracę”.

Podkreślane w wielu badaniach korzyści wynikające ze współpracy sprzyjają postrzeganiu aktywnego uczestnictwa partnerstw w życiu społeczno-gospodarczym jako ważnego czynnika rozwoju lokalnego (SHUCKSHMITH 2000; KOŁODZIEJCZYK 2003; FURMANKIEWICZ, JANC 2011; *Partnerstwa lokalne ...* 2010; ESPON 2018). W konsekwencji, łącznie z terytorialnym wymiarem polityki regionalnej, wzrasta znaczenie współpracy na rzecz rozwoju. O wartości kapitału terytorialnego, który decyduje o konkurencyjności obszaru, świadczą bowiem w znacznej mierze zasoby niematerialne, takie jak relacje, wiedza, umiejętności, tradycja i kultura, zdolności organizacyjne (NOWAKOWSKA 2017). Wpływ na rozwój obszaru mają także zasoby materialne, jednak na znaczeniu zyskuje stopień rozwoju i bogactwo zasobów niematerialnych, zakorzenionych w przestrzeni i trudno transferowalnych (CAPELLO i in. 2009). Zdaniem A. NOWAKOWSKIEJ (2017) kapitał terytorialny „... to wszystkie te elementy przestrzeni, które powstają w wyniku interakcji i tworzą system relacji, norm i regulacji terytorium. Kapitał terytorialny stanowi o odmienności miejsca i jego niepowtarzalności w wymiarze kulturowym, przestrzennym, społecznym i gospodarczym”.

W koncepcji rozwoju terytorialnego „terytorium” oznacza więc znacznie więcej niż tylko przestrzeń fizyczną. Coraz częściej zwraca się uwagę na jego wymiar relacyjny (JEWTUCHOWICZ 2014; PIETRZYK 2004). Istotne znaczenie przypisuje się panującym normom i relacjom społecznym opartym na zaufaniu, tożsamości, poczuciu przynależności. Taka sieć wzajemnych interakcji tworzy kapitał społeczny, nazywany także kapitałem relacyjnym, który jest uznawany za strategiczną siłę napędową sprzyjającą zwiększeniu spójności społeczno-ekonomicznej w wymiarze przestrzennym (lokalnym, regionalnym, krajowym i unijnym). Według R. D. PUTNAMA (1993), kapitał społeczny odnosi się „... do takich cech organizacji społecznej jak: sieci, normy i zaufanie, które facylitują koordynację i współpracę dla wzajemnych korzyści”, a zarazem jest on „... ucieleśniony w normach i sieciach obywatelskiego zaangażowania”.

Obok wielu zalet zorganizowanej współpracy na rzecz rozwoju lokalnego, jednocześnie zwraca się uwagę na deficyty w sprawności funkcjonowania partnerstw (NOWORÓL 2018), czy zagrożenia jakie może przynieść wypaczenie idei partnerstwa (OSBORN 1998, CONSIDINE 2003, FURMANKIEWICZ 2006). Przeważające, generalnie korzystne efekty współpracy wynikają przede wszystkim z ogólnych zalet działania w grupie, które w literaturze

ekonomicznej są określane mianem efektów: synergii, skali, masy krytycznej, czy wartości dodanej (WESTHOLM 1999; SHUCKSHMITH 2000; FURMANKIEWICZ 2010).

Koncepcja terytorializacji polityki rozwoju pokazuje jedynie ogólną ideę i cechy podejścia do programowania rozwoju. Jak twierdzi A. NOWAKOWSKA (2017), dotychczas nie wskazano uniwersalnego modelu ani sposobu jej implementacji. Autorka wskazuje jednak na trzy kluczowe elementy podejścia terytorialnego:

- tworzenie i wykorzystanie kapitałów i uwarunkowań terytorialnych (m.in. endogeniczne zasoby, sieci współpracy),
- integrację działań podejmowanych w różnych układach instytucjonalnych oraz partnerstwo i współpraca na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego,
- dynamizację mechanizmów rozwoju w obszarach funkcjonalnych, niezależnych od układu administracyjno-politycznego (NOWAKOWSKA 2017).

W tym nurcie polityki partnerstwo na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego, funkcjonujące w oparciu o istniejące bądź wypracowane sieci, zasady i procedury współpracy, działające na rzecz wykorzystania endogenicznych zasobów, staje się kluczowym narzędziem dynamizowania procesów rozwojowych konkretnych terytoriów.

Dążenie do efektywnej implementacji polityki ukierunkowanej terytorialnej, znalazło odzwierciedlenie m.in. w zapisach wspomnianego już Traktatu z Lizbony, Strategii Europa 2020 (Komisja Europejska 2010), czy Agendzie Terytorialnej UE 2020 (2011). Rozwój zrównoważony, wrażliwy na terytorialną różnorodność i spójność społeczną obszaru stanowi także fundament, który legł u podstaw najnowszych krajowych dokumentów strategicznych (*Strategia na rzecz odpowiedzialnego ...* 2017; *Krajowa Strategia Rozwoju ...* 2018) oraz tych dokumentów, związanych z wdrażaniem wsparcia unijnego w Polsce (Komisja Europejska 2018). W obecnej perspektywie finansowej 2014-2020 ww. rozwój przejawia się wsparciem zintegrowanych strategii rozwoju lokalnego lub terytorialnego realizowanych w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (ang. *CLLD – community-led local development*) oraz zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ang. *ITI – Integrated Territorial Investment*) na terenie miejskich obszarów funkcjonalnych. Udzielenie wsparcia jest warunkowane wcześniejszym zawianiem dowolnej formy partnerstwa (NOWORÓL 2018).

Paradygmat terytorialny polityki spójności Unii Europejskiej będzie kontynuowany w przyszłej perspektywie obejmującej lata 2021-2027, co potwierdzają zapisy tzw. „rozporządzenia ogólnego” Parlamentu Europejskiego i Rady COM(2018) 375¹.

W aktualnym podejściu do rozwoju coraz silniej jest akcentowany element współpracy. Wsparcie nadal będzie implementowane w obszarach funkcjonalnych (ang. *functional areas*) oraz kumulacji problemów społeczno-gospodarczych, za pomocą holistycznych, zintegrowanych strategii terytorialnych lub lokalnych wdrażanych przez partnerstwa. Jednakże, zgodnie z zaleceniami ESPON (ang. *European Observation Network for Territorial Development and Cohesion*) wymiar terytorialny polityki rozwoju powinien być wzmocniony przez tworzenie ram prawnych i nowych rozwiązań w zakresie zarządzania zachęcających do współpracy władze publiczne i podmioty prywatne. Wsparcie angażowania się różnych aktorów lokalnych ma się odbywać już na etapie programowania strategicznego i później, w fazie implementacji, poprzez tworzenie narzędzi wspierających wspólne inicjatywy inwestycyjne i projekty na rzecz rozwoju (ESPON 2018).

W kontekście rosnącej wagi kapitału społecznego w procesie zintegrowanego rozwoju terytorialnego szczególnego znaczenia nabierają alternatywne formy zarządzania rozwojem oparte na dobrowolnej współpracy, czego przykładem są partnerstwa terytorialne na rzecz rozwoju. W konsekwencji, przyjęty problem badawczy dotyczy istoty funkcjonowania sformalizowanych partnerstw terytorialnych, a także roli jaką pełnią one w procesie stymulowania lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego.

2. Założenia metodyczne badań

2.1. Cele badań i hipotezy badawcze

Za cel główny badań przyjęto poznanie i ocenę roli partnerstw terytorialnych oraz wdrażanych przez te partnerstwa strategii i programów w stymulowaniu lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego. Realizacji celu głównego ma służyć osiągnięcie następujących celów szczegółowych:

1. Usystematyzowanie teoretycznych aspektów dotyczących roli partnerstw terytorialnych w rozwoju lokalnym.

---

¹ Artykuł 22 wskazuje, że „Państwo członkowskie wspiera zintegrowany rozwój terytorialny w oparciu o strategię rozwoju lokalnego lub terytorialnego poprzez: a) zintegrowane inwestycje terytorialne; b) rozwój lokalny kierowany przez społeczność; lub c) inne narzędzia terytorialne wspierające inicjatywy opracowane przez państwo członkowskie na rzecz inwestycji zaprogramowanych z myślą o EFRR w ramach celu polityki, o którym mowa w art. 4 ust. 1 lit. e)” (tj. Europa o silniejszym wymiarze społecznym – wdrażanie Europejskiego filaru praw socjalnych - przyp. autora).

2. Poznanie uwarunkowań ekonomiczno-społecznych mających wpływ na rozwój lokalny, w tym szczególnie zdefiniowanie barier rozwoju lokalnego.
3. Określenie wpływu partnerstw terytorialnych na lokalny rozwój ekonomiczny i społeczny.
4. Operacjonalizacja roli partnerstwa terytorialnego we wdrażaniu koncepcji rozwoju zintegrowanego.
5. Poznanie możliwości podejmowania działań przez samorządy lokalne na rzecz skuteczniejszej polityki rozwoju prowadzonej w oparciu o udział partnerstw terytorialnych we wdrażaniu lokalnych strategii i programów.

W kontekście praktycznym prezentowanego celu pracy jest ważne dostarczenie lokalnym decydom i liderom życia społeczno-gospodarczego wiedzy teoretycznej, która pozwoli na podejmowanie racjonalnych decyzji, a także praktycznych narzędzi stymulowania rozwoju lokalnego oraz usprawnienia procesu opracowywania i wdrażania strategii lokalnego rozwoju. Celem aplikacyjnym jest więc określenie warunków dla sprawnego funkcjonowania partnerstw terytorialnych oraz efektywnego wdrażania strategii i programów służących realizacji rozwoju zrównoważonego terytorialnie.

W nawiązaniu do przyjętych celów badań oraz na podstawie studium literatury przedmiotu sformułowano następującą hipotezę badawczą: Partnerstwa terytorialne, jako instrumenty nowego, zdecentralizowanego, terytorialnego i partycypacyjnego podejścia do rozwoju lokalnego, mają wpływ na lokalny rozwój społeczno-gospodarczy.

Druga z hipotez zakłada, że funkcjonowanie partnerstw terytorialnych ma wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy, jednak ich aktywność i efektywność jest zróżnicowana. Na obszarach, gdzie w proces programowania zaangażowały się partnerstwa terytorialne dynamika rozwoju jest większa.

Trzecia z przyjętych hipotez głosi, że zróżnicowanie poziomu rozwoju lokalnego jest głównie efektem położenia i odmiennych szans rozwojowych jednostek terytorialnych, co sprawia, że stosowane w planowaniu rozwoju instrumenty i działania podejmowane przez partnerstwa mają różną, w zależności od konkretnych uwarunkowań, wagę i skuteczność.

W związku z tak sformułowanymi założeniami badawczymi, w celu ich weryfikacji, posłużono się dwiema grupami pytań badawczych. Pierwsza grupa pytań dotyczy oceny potencjału społeczno-gospodarczego gmin, a w szczególności wskazania:

1. Czy stan i dynamika rozwoju społeczno-gospodarczego gmin objętych strategiami wdrażanymi w partnerstwie zmieniają się, a jeśli tak, to jakie czynniki mają wpływ na ten proces?

2. Jakie są możliwości wzmocnienia i zdynamizowania procesu rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej?

Druą grupa pytań dotyczy zweryfikowania założeń i wiedzy teoretycznej związanej z rolą partnerstw terytorialnych oraz wdrażanych przez te partnerstwa strategii i programów w stymulowaniu lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym wskazania:

1. Jaka jest skuteczność programowania rozwoju lokalnego w strategiach partnerstw terytorialnych?
2. Jak ocenić efektywność funkcjonowania partnerstw i wdrażanych przez te partnerstwa strategii i programów?
3. Jakie są związki między tempem zachodzących procesów rozwojowych, a efektami wdrażania przez partnerstwa strategii i programów?
4. Jakie czynniki związane z funkcjonowaniem partnerstw terytorialnych decydują o zróżnicowaniu przestrzennym poziomu rozwoju – czy są to uwarunkowania wewnętrzne, czy też w znacznej mierze czynniki o charakterze zewnętrznym, znajdujące się poza możliwością ich zmiany w procesie podejmowania decyzji na poziomie lokalnym?
5. W jakich obszarach jest możliwe zwiększenie aktywności partnerstw terytorialnych na rzecz rozwoju?
6. Jakie podjąć działania w skali lokalnej, aby uzyskać jak najlepsze efekty programowania rozwoju lokalnego?

2.2. Zakres i metody badań

Dla zdefiniowanych celów i hipotez badawczych określono następujące zakresy badań:

- 1) podmiotowy, który obejmuje:
  - trójsektorowe partnerstwa terytorialne (lokalne grupy działania – LGD i lokalne grupy rybackie – LGR) wdrażające strategie rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność;
  - partnerstwa terytorialne wdrażające strategie terytorialne:
    - miejskie obszary funkcjonalne wdrażające zintegrowane inwestycje terytorialne;
    - Polską Krajową Sieć Miast Cittaslow wdrażającą Ponadlokalny Program Rewitalizacji Sieci Miast Cittaslow.
- 2) przedmiotowy, za który uznano aktywność partnerstw terytorialnych na rzecz opracowywania i wdrażania programów lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego;

- 3) czasowy, który obejmuje przedział czasowy 2006-2018 dla danych statystycznych (wtórnych) oraz rok 2019 dla danych pierwotnych, uzyskanych w trakcie badań empirycznych;
- 4) przestrzenny – obszar kraju.

W postępowaniu badawczym zostaną zastosowane metody pozyskania, analizy oraz prezentacji danych pierwotnych i wtórnych. W celu zweryfikowania przyjętych hipotez oraz realizacji wyznaczonych celów badań zostaną wykorzystane następujące metody i techniki badawcze:

- 1) analiza *desk-research* literatury krajowej i zagranicznej oraz dokumentów strategicznych i programowych Unii Europejskiej, Polski i województw (w obszarze rozwoju lokalnego), ze szczególnym uwzględnieniem paradygmatu zintegrowanego rozwoju terytorialnego;
- 2) analiza statystyczna na potrzeby ilościowego opisu stanu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin, na obszarze których partnerstwa terytorialne wdrażają dokumenty strategiczne, a także w celu poznania dynamiki rozwoju lokalnego oraz ustalenia charakteru i natężenia powiązań pomiędzy działalnością partnerstw a poziomem rozwoju;
- 3) metody ekonometryczne, w tym zwłaszcza metoda standaryzowanych sum Hellwiga, która zostanie wykorzystana do oceny poziomu i dynamiki rozwoju obszarów, na których są wdrażane strategie terytorialne;
- 4) metody komparatywne, do porównania modeli organizacyjnych partnerstw terytorialnych;
- 5) metoda analizy *stakeholders* służąca identyfikacji podmiotów, na które bezpośredni lub pośredni wpływ ma działalność partnerstw terytorialnych i wdrażanych przez nie strategii;
- 6) metody wnioskowania logicznego (rozumowania, wnioskowania, indukcji, dedukcji, syntezy i analizy) w celu identyfikacji możliwości stymulowania rozwoju lokalnego przez partnerstwa terytorialne za pośrednictwem wdrażanych strategii;
- 7) metoda *case study* – studium przypadku wybranych strategicznych programów rozwoju wdrażanych przez partnerstwa terytorialne pozwalające na wyodrębnienie dodatkowych czynników mających wpływ na dynamikę rozwoju społeczno-gospodarczego;
- 8) metoda badań ankietowych techniką wywiadu telefonicznego (CATI – *Computer Assisted Telephone Interview*) z wykorzystaniem narzędzia badawczego – kwestionariusza wywiadu.

Zakłada się przeprowadzenie badań kadry kierowniczej partnerstw terytorialnych, osób bezpośrednio zaangażowanych w proces wdrażania strategii na poziomie lokalnym (pracowników biur), przedstawicieli organu partnerstwa odpowiedzialnego za wybór projektów do realizacji w ramach wdrażania strategii (jeśli takie zostały powołane, np. członkowie Rady

LGD, Komitetu Sterującego MOF), przedstawicieli instytucji zarządzającej/pośredniczącej bezpośrednio związanych z programowaniem i wdrażaniem wsparcia dla realizacji terytorialnych strategii rozwoju oraz przedstawicieli samorządów objętych wdrażanymi dokumentami.

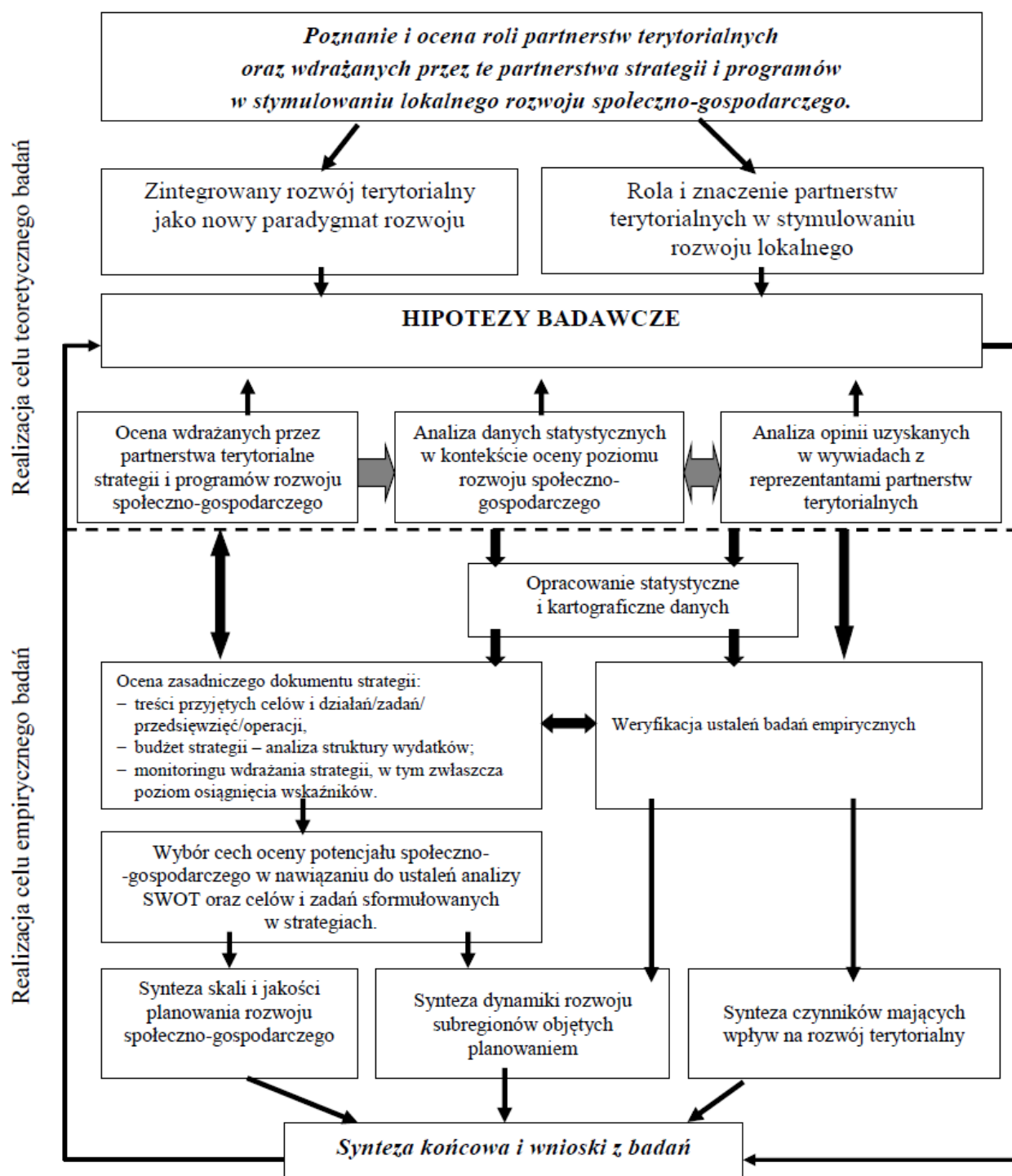
Badaniami zostaną objęte partnerstwa terytorialne wdrażające strategiczne programy rozwoju: wszystkie lokalne grupy działania i lokalne grupy rybackie, miejskie obszary funkcjonalne, miasta należące do Polskiej Krajowej Sieci Miast Cittaslow, a także inne zidentyfikowane partnerstwa terytorialne zaangażowane w proces strategicznego planowania i realizacji programów rozwoju (np. Stowarzyszenie Wielkie Jeziora Mazurskie 2020 itp.).

W pracy badawczej zostaną wykorzystane źródła danych sklasyfikowane w grupy obejmujące:

- piśmiennictwo z zakresu rozwoju lokalnego oraz dotyczące partnerstw terytorialnych;
- statystykę publiczną GUS, w zakresie cech charakteryzujących poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gmin;
- strategiczne programy rozwoju wdrażane przez partnerstwa terytorialne;
- opinie interesariuszy dotyczące funkcjonowania partnerstw terytorialnych i wdrażanych przez nie dokumentów strategicznych, zebrane z wykorzystaniem kwestionariusza wywiadu.

Do prezentacji zebranych danych zostaną wykorzystane metody graficzne, głównie kartograficzne, w tym techniki wizualizacji danych w przestrzeni, techniki analizy graficznej (wykresy).

Zaplanowane metody badań pozwolą na wielowymiarową analizę funkcjonowania partnerstw terytorialnych oraz na poznanie ich roli w lokalnym rozwoju społeczno-gospodarczym. Schemat postępowania badawczego przedstawiono na rysunku 1.

Rys. 1. Schemat postępowania badawczego

Źródło: opracowanie własne na podstawie Z. Brodziński, *Stymulowanie rozwoju obszarów wiejskich na poziomie lokalnym na przykładzie gmin województwa warmińsko-mazurskiego*, Warszawa 2011, s.18.

3. Układ pracy

Wstęp

1. Społeczno-gospodarczy rozwój lokalny – determinanty procesu

- 1.1. Rozwój lokalny w ujęciu teoretycznym
- 1.2. Współczesne paradygmaty polityki rozwoju
- 1.3. Uwarunkowania rozwoju lokalnego

2. Partnerstwo terytorialne jako narzędzie indukowania rozwoju lokalnego

- 2.1. Partnerstwa terytorialne w koncepcjach teoretycznych
- 2.2. Prawno-instytucjonalne uwarunkowania tworzenia i funkcjonowania partnerstw na rzecz rozwoju
- 2.3. Atrybuty i modele partnerstw terytorialnych

3. Cel, przedmiot i metody badań

- 3.1. Zakres badań, cele i hipotezy badawcze
- 3.2. Metody i techniki prowadzenia badań
- 3.3. Analiza źródeł

4. Charakterystyka i rodzaje partnerstw terytorialnych

- 4.1. Trójsektorowe partnerstwa terytorialne na rzecz rozwoju – ich charakter i formy realizacji polityki lokalnego rozwoju
- 4.2. Partnerstwa dwu- i jednosektorowe w polityce rozwoju lokalnego
- 4.3. Przykłady partnerskiej współpracy gmin

5. Ocena jakości funkcjonowania partnerstw terytorialnych

- 5.1. Ocena stanu i dynamiki rozwoju partnerstw
- 5.2. Ocena jakości programowania
- 5.3. Problemy w funkcjonowaniu partnerstw terytorialnych
- 5.4. Ograniczenia i możliwości wdrażania strategii rozwoju z udziałem partnerstw terytorialnych

6. Partnerstwa terytorialne jako nowy instrument kreowania polityki lokalnego rozwoju

- 6.1. Dynamika rozwoju lokalnego w kontekście realizacji strategii partnerskich
- 6.2. Priorytety i cele partnerstwa sprzyjające stymulowaniu lokalnego rozwoju
- 6.3. Wyzwania rozwoju lokalnego w ujęciu koncepcji zintegrowanego rozwoju terytorialnego

7. Podsumowanie i wnioski

4. Literatura

- Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020. W kierunku sprzyjającej społecznemu włączeniu, inteligentnej i zrównoważonej Europy zróżnicowanych regionów*, przyjęta na nieformalnym spotkaniu ministrów ds. planowania przestrzennego i rozwoju terytorialnego 19 maja 2011 r. w Gödöllő na Węgrzech.
- BARCA F., 2009, *Podejście ukierunkowane terytorialnie w osiąganiu celów i oczekiwań Unii Europejskiej*. Niezależny Raport na prośbę Danuty Hübner, Komisarz ds. Polityki Regionalnej, Bruksela.
- BARTKOWIAK R., 2010, *Współczesne teorie ekonomiczne*, „Rocznik Nauk Rolniczych”, Seria G, t. 97, z. 2, s.16-29.
- BRODZIŃSKI Z., 2004, *Uwarunkowania procesu programowania rozwoju obszarów wiejskich w skali lokalnej*, Wyd. SGGW, Warszawa.
- BRODZIŃSKI Z., 2011, *Stymulowanie rozwoju obszarów wiejskich na poziomie lokalnym na przykładzie gmin województwa warmińsko-mazurskiego*, Wyd. SGGW, Warszawa.
- CAPELLO R., CARAGUILU A., NIJKAMP P., 2009, *Territorial Capital and Regional Growth: Increasing Returns in Cognitive Knowledge Use*, Tinbergen Institute Discussion Pape, TI 2009-059/3.
- CONSIDINE M., 2003, *Local Partnerships: different histories, common challenges – a synthesis*, In: *Managing decentralization: A new role for labour market policy*, OECD, Paris, s. 253-272.
- ESPON, 2018, *The territorial dimension of future policies*, Policy Brief, ESPON, Luxembourg.
- FURMANKIEWICZ M., JANC K., 2011, *Partnerstwa terytorialne jako nowy model zarządzania rozwojem lokalnym - różnice regionalne i wpływ na aktywność mieszkańców*, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, nr 140, s. 231-245.
- FURMANKIEWICZ M., KRÓLIKOWSKA K., 2010, *Partnerstwa terytorialne na obszarach wiejskich w Polsce w latach 1994-2006*, Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Wrocław.
- FURMANKIEWICZ M., 2006, *Współpraca międzysektorowa w ramach tzw. partnerstw terytorialnych na obszarach wiejskich w Polsce*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2(24), s. 113-132.
- GALAŹKA A., *Teoretyczne podstawy rozwoju regionalnego – wybrane teorie, czynniki i bariery rozwoju regionalnego*, „Studia BAS”, nr 1(49), s. 9-61.
- JEWTUCHOWICZ A., 2014, *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

- JEWTUCHOWICZ A., 2016, *Terytorium i terytorializacja w europejskiej polityce rozwoju regionalnego*, „Studia Prawno-ekonomiczne”, t. XCVIII, s. 221-235.
- KOŁODZIEJCZYK D., 2003, *Kapitał społeczny w rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, w: *Współczesne przekształcenia i przyszłość polskiej wsi*, red. Górz B., Guzik Cz., „Studia Obszarów Wiejskich”, t. 4, PTG PAN, Warszawa.
- KOMISJA EUROPEJSKA, 2010, *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komunikat Komisji Europejskiej, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna, Bruksela.
- KOMISJA EUROPEJSKA, 2014, *Zintegrowane Inwestycje Terytorialne – Polityka Spójności na lata 2014–2020*, Komisja Europejska, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_pl.pdf (dostęp 13.03.2019).
- KOMISJA EUROPEJSKA, 2018, *Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azyłu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz*, COM(2018) 375
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, 2010, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030, projekt z 17.12.2018 r., Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- NOWAKOWSKA A., 2017, *Terytorializacja rozwoju i polityki regionalnej*, Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, zeszyt 268, s. 26-38.
- NOWORÓŁ A., 2013, *Ku nowemu paradygmatowi planowania terytorialnego*, CeDeWu, Warszawa.
- NOWORÓŁ A., NOWORÓŁ K., 2018, *Terytorializacja polityki rozwoju jako element podniesienia konkurencyjności miast i regionów*, w: *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i zastosowania*, red. A. Klasik, A. Kuźnik, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Studia t. 184, 20-28.
- OECD, 2001, *Local partnerships for better governance*, Paris.
- OECD, 2009, *Investing for Growth: Building Innovative Regions*, Paris.
- OECD, 2009a, *Regions Matter: Economic Recovery, Innovation and Sustainable Growth*, Paris.

- OSBORN S.P., 1998, *Partnership in Local Economic Development. A bridge too far for the voluntary sector?*, *Local Economy*, 12(4), s. 290-295.
- OSTROM E., 2013, *Dysponowanie wspólnymi zasobami*, Woltwers Kluwer, Warszawa.
- Partnerstwa lokalne w Polsce – kondycja, struktura, wyzwania. Raport badawczy*, 2010, red. Kniec W., Kraków-Toruń.
- PIETRZYK I., 2004, *Globalizacja, integracja europejska a rozwój regionalny*, w: *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionalny*, red. A. Jewtuchowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020. Umowa partnerstwa*, 2017, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- PUTNAM R.D., 1993, *The Prosperous Community. Social Capital and Public Life*. „The American Prospect”, No. 13.
- SHUCKSHMITH M., 2000, *Endogenous development, social capital and social inclusion: perspectives from LEADER In the UK*, „Sociologia Ruralis” 40 (2), s. 208-218.
- SILVERMAN D., 2009, *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- STECZKOWSKI J., 1995, *Metoda reprezentacyjna w badaniach zjawisk ekonomiczno-społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków.
- Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, 2017, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- Strategie ponadregionalne – wymiar terytorialny polityki rozwoju*, 2015, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa.
- SZLACHTA J., 2013, *Europejski wymiar rozwoju Polski Wschodniej w latach 2014-2020*, „Zeszyty Naukowe WSEI. Ekonomia”, nr 1 (6), s. 5-26.
- SZLACHTA J., 2018, *Terytorializacja jako wyzwanie polityki rozwoju – perspektywa europejska*, w: *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i zastosowania*, red. A. Klasik, A. Kuźnik, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Studia t. 184, s. 10-19.
- ŚLESZYŃSKI P., 2013, *Delimitacja Miejskich Obszarów Funkcjonalnych stolic województw*, „Przegląd Geograficzny”, 82, 2, s. 173-197.
- W poszukiwaniu strategii pobudzania oddolnego rozwoju społeczności wiejskich*, 2008, red. Kaźmierczak T., Wyd. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

WESTHOLM E., 1999, Exploring the Role of Rural Partnership, w: *Local Partnerships and Rural Development in Europe. A Literature Review of Practice and Theory*, Eds. Westholm E., Moeseley M., Stenlas N., Dalarna Research Institute, Falun, s. 13-23.

5. Aktywność naukowa

I. Publikacje naukowe:

1. A. Janikowska-Kiśluk, *Spółdzielnie socjalne działające na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego*, w: *Stan i perspektywy rozwoju spółdzielczości wiejskiej w Polsce*, pod red. Z. Brodzińskiego, L. Leśniaka, J. Bomby, Wyd. Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków 2015, s. 232-242.
2. K. Pawlewicz, W. Gotkiewicz, A. Janikowska-Kiśluk, *Demograficzne obszary problemowe*, w: *Problemy demograficzne i ich wpływ na rozwój obszarów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim*, pod red. M. Borawskiej i Z. Brodzińskiego, Wyd. Centrum Rozwoju Obszarów Wiejskich UWM w Olsztynie, Olsztyn 2014, s. 55-65.
3. K. Kurowska, H. Kryszk, A. Janikowska, *Ocena potencjału kulturowego gmin północnego obszaru Wielkich Jezior Mazurskich*, w: *Zintegrowany rozwój obszarów wiejskich w świetle polityki Unii Europejskiej. Tom 2. Wielofunkcyjność obszarów wiejskich*, pod red. A. Jezierskiej-Thole i M. Biczковского, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2014, s. 185-208.
4. A. J. Janikowska, Z. Brodziński, *Oddziaływanie LGD na wzrost kapitału społecznego obszarów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim*, *Roczniki Naukowe SERiA* t. XV, zeszyt 3, 2013, s. 125-130.
5. Z. Brodziński, M. Borawska, A. Janikowska, *Společno-ekonomiczne warunki życia ludności*, w: *Stan obecny i perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim do 2020 roku*, pod red. Z. Brodzińskiego, Wyd. Agraf, Olsztyn 2012, s. 99 – 128.
6. A. J. Janikowska, *Turystyka – przynosi dochody, angażuje społeczność*, „Pozarządowiec” nr 1(134) 2010, s. 20-22.
7. Z. Brodziński, A. J. Janikowska, *Działania LGD na rzecz wzmacniania potencjału turystycznego Warmii i Mazur*, w: *Marka wiejskiego produktu turystycznego*, pod red. P. Palicha, Wyd. Akademii Morskiej w Gdyni, Gdynia 2009, s. 329-335.
8. Z. Brodziński, A. J. Janikowska, *Obszary aktywności innowacyjnej lokalnych grup działania w województwie warmińsko-mazurskim*, „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” nr 3/2009, s. 48-56.
9. A. Janikowska, *Integracja Turcji z Unią Europejską – kontrowersje i dylematy*, w: *Unia Europejska na początku XXI wieku*, pod red. W. Tomaszewskiego i M. Chelminaka, Wyd. Instytut Nauk Politycznych UWM w Olsztynie, Olsztyn 2009, s. 75-79.
10. A. Janikowska, *Kierunki integracji Ukrainy z Unią Europejską*, w: *Bliskie sąsiedztwo – dalekie sojusze*, pod red. M. Hartlińskiego, A. Hołuba i K. Tybuchowskiej-Hartlińskiej, Wyd. Instytut Nauk Politycznych UWM w Olsztynie, Olsztyn 2008, s. 83-88.

II. Udział w projektach badawczych:

Współpraca w ogólnopolskim projekcie badawczym pt. *Przyszłość doradztwa rolniczego w nowych warunkach realizacji WPR*, realizowanym przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie oraz Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie. Projekt był realizowany w ramach planu działania Sekretariatu Centralnego Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich na lata 2012-2013, nr referencyjny: KSOW-74-12/ZP-MS/2012, nr umowy: KSOW/80/11/2012.

III. Udział w konferencjach naukowych:

1. II Konferencja Naukowa pt. *Alternatywne modele rozwoju miast. Wyzwania i problemy małych miast i ich otoczenia*, Lidzbark Warmiński 11-12 maja 2018 r. Organizatorzy konferencji: Kolegium Gospodarki Przestrzennej Politechniki Łódzkiej, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej, Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Polska Krajowa Sieć Miast Cittaslow, Stowarzyszenie „Polskie Miasta Cittaslow”, Urząd Miejski w Lidzbarku Warmińskim.
2. Konferencja krajowa pt. *Publiczne doradztwo rolnicze wobec wyzwań przyszłości i oczekiwań mieszkańców wsi*, Kraków 18-20 marca 2013 r. Organizatorzy konferencji: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie oraz Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja, Zakład Rozwoju Obszarów Wiejskich i Doradztwa.

IV. Stypendia zagraniczne/zagraniczne wizyty studyjne:

1. Stypendium zagraniczne w ramach programu LLP Erasmus, Uniwersytet Cypryjski, Wydział Nauk Społecznych i Politycznych, Kierunek: Politologia, 08-12.2007.
2. Wizyta studyjna w YEPP Italia we Włoszech w ramach projektu „Polityki Publiczne Europejskiej Jakości” (w zakresie m.in. wdrażania projektów na rzecz rozwoju lokalnego, aktywizacji i integracji młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym lub wykluczonej, Cittaslow, Lokalne Grupy Działania), 20-24.03.2017.
3. Wizyta studyjna w Hagen a T.W. w Niemczech – gmina partnerska Gminy Barczewo (przykłady dobrych praktyk w zakresie rozwoju gminy), 30.09 – 03.10.2016.

V. Dokumenty strategiczne, ewaluacje, analizy:

1. *Strategia Rozwoju Gminy Barczewo na lata 2015-2025* – Raport ewaluacyjny za rok 2015, Raport ewaluacyjny za rok 2016, Monitoring realizacji celów Strategii za rok 2018 (autorstwo, Przewodnicząca Zespołu ds. monitorowania wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Barczewo).

2. *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Barczewo w ramach Ponadlokalnego Programu Rewitalizacji Sieci Miast Cittaslow Województwa Warmińsko-Mazurskiego*, Barczewo 2016 (aktualizacja dokumentu 2017) (współautorstwo).
3. *Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2025 – analiza projektu dokumentu*, Olsztyn 2015 (autorstwo – analiza dokumentu na zlecenie Federacji Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa).
4. *Ewaluacja funkcjonowania Lokalnej Grupy Rybackiej „Wielkie Jeziora Mazurskie” oraz wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich. Raport z badania*, Węgorzewo 2014 (kierownik zespołu ekspertów/współautorstwo).
5. *Strategia zintegrowanego rozwoju powiatów Wielkich Jezior Mazurskich*, Giżycko-Mrągowo-Pisz-Węgorzewo 2014 (współautorstwo).
6. *Analiza potencjału społeczno-gospodarczego i kulturowego oraz koncepcja rozwoju gospodarczego obszaru LGD9 na lata 2014-2020*, Olsztyn 2013 (współautorstwo).
7. *Strategia rozwoju obszaru EKO SZLAK Łażna Struga*, Olecko 2013 (współautorstwo).
8. *Lokalna Strategia Rozwoju Obszarów Rybackich Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „Wielkie Jeziora Mazurskie” na lata 2010-2015*, Węgorzewo 2010 (członek zespołu ekspertów/współautorstwo).
9. *Lokalna Strategia Rozwoju Związku Stowarzyszeń Na Rzecz Rozwoju Gmin Północnego Obszaru Wielkich Jezior Mazurskich (LGD9) na lata 2009-2015*, Węgorzewo 2009 (członek zespołu ekspertów/współautorstwo).
10. *Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Lider w EGO” na lata 2009-2015*, Olecko 2009 (członek zespołu ekspertów/współautorstwo).
11. *Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Lubawska”*, Kurzętnik 2009 (członek zespołu ekspertów/współautorstwo).
12. *Lokalna Strategia Rozwoju Obszaru Rybackiego „Pojezierze Elckie” na lata 2010-2015*, Elk 2010 (członek zespołu ekspertów/współautorstwo).
13. *Strategia Rozwoju Gminy Srokowo na lata 2009-2016*. Aktualizacja dokumentu z 2001 roku, Srokowo 2009 (autorstwo).

VI. Wybrane szkolenia/warsztaty związane z obszarem zainteresowań naukowych:

1. *Ustawa o rewitalizacji. Wpływ na planowanie przestrzenne*, 4.02.2016
2. *Perspektywa finansowa 2014-2020 – założenia*, 13.11.2015
3. *Rozwój współpracy w społeczności lokalnej*, 10-11.01.2013
4. *Ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju*, 17-18.12.2012

5. *Monitoring oraz ewaluacja mid-term z elementami kontroli prawidłowej realizacji LSR w LGD*, 9-11.05.2012
6. *Zarządzanie organizacją pozarządową typu partnerstwo trójsektorowe w okresie przejściowym – zarządzanie zmianą*, 21-23.03.2012
7. *Szkolenie agroturystyczne*, W-MODR, 09.03.2012
8. *Cele Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz Osi 4 Leader*, 20.11.2008

VII. Osiągnięcia:

1. 2008 – tytuł **najlepszego studenta Primus Inter Pares województwa warmińsko-mazurskiego**, Primus Inter Pares Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego oraz Primus Ekspert w kategorii Dziennikarz, w ramach konkursu na najlepszego studenta organizowanego przez Zrzeszenie Studentów Polskich.
2. 2007 – tytuł Primus Ekspert w kategorii dziennikarz oraz III miejsce w konkursie na najlepszego studenta Warmii i Mazur.